

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. James Bleinweis.**

Tečaj **X.**

V saboto 21. februaria (poznosimna) 1852.

List **15.**

Graničar.

(Balada, po nemškem.)

Po straži tiho gor in dol
Koraka graničar,
Ne sliši nič, ne vidi nič,
Ko bil bi mertva stvar.

Že mnogo dolgih let se ni
Ne smejal, ne solzil,
Ko serce mu iz jekla bi
Obraz iz kamna bil.

Mu sablja, puška dan na dan
Se v solncu lesketa,
Počernjena kot saje ga
Jermena križata.

Njegove berke zviha ne,
Nikjer mu para ni,
Oko pa mu stermi in mre,
In lice mu bleđi.

Pred desetimi leti še
Cvetelo lice je,
Oko se bistro bliskalo,
Ki zdaj stermi in mre. —

Nad dolom po dolžnosti je
Na straži nekda stal,
In gledal klavern dol, kjer je
Otrok cvetice bral.

V dolino vsipa kuga smert,
In z grozo vse navda,
V dolino, kjer prebiva mu
Preljuba mamica.

Ne vé, če zdrava, živa je,
Če grob jo krije že,
Saj gor nobeden ne
Nobeden dol ne smé.

Tak u tamni noči klavern
Skalovja vèrh stoji,
Ozira se v dolino dol,
In serce ga boli.

Pa bolj boli še mamico,
Prestaro mamico,
Ne more biti sama več,
Preveč ji je teškó.

Pri sinu so vse misli nje,
Saj mora vediti,
Kak se godí, kako mu gre,
Ga mora viditi.

In v černi noči pleza gor:
»O Bog! dovoli mi,
»Da čujem iz njegovih ust
»Le dve besedici!«

Gromí in bliska strašno se,
Vetrovi tulijo,
Na čelo znoj ji stopil je,
Ji sape zmanjkalo.

Sedaj dospè skalovja vèrh:
»Kdo si?« — čuvaj kriči —
Koleni pa omaga ji,
Ne vé, kaj se godí.

In v drugo krik doni: »Kdo si?«
Besedo ji zapre,
Če tudi sina stražnika
Spoznala dobro je.

Že v tretje, ah: »Kdo si?« gromí
Beseda stražnika;
Glasiti se — prepozno je! —
Je puška počila.

»Ti skupil si!« renčí čuvaj,
Nabije puško spet,
Pa zdajci v sercu jame ga
Tak hudo hudo sklet'.

Ko da bi krogla v persih mu
Tičala, se mu zdi,
In vendar vest ne grize ga,
Si svest krivice ni.

In luna obličje blede zdaj
Z oblakov pomoli:
»Kdo bil je, ki si upal je
»Tù gor priplezati?«

In kakor kamen ostermi,
Ko bližej se poda,
Ker tù leži predertih pers
Njegova mamica. —

Od tod se ni še graničar
Ne smejal, ne solzil,
Ko serce bi iz jekla mu
Obraz iz kamna bil.

Zatorej lice mu bleđi,
Stermi in mre oko,
Ker vedno vidi pred očmi
Kervavo mamico. Cegnar.

Gospodarske skušnje.

(Poznati, da je krava breja) je gospodarju dostikrat važna reč, pa je tudi včasih zelo težavna. Večidel se pravi, da je krava breja, ko se po biku ne poja več. Ali to ni vselej gotovo, in toliko manj se zamore gospodar na to zanašati, ako je še le kravo kupil in njenih lastnost ne pozná. Go-

tove skušnje učé, da se brejost v prvi polovici (v prvih 5 mescih) ne da in ne more gotovo spoznati; marsikdo se je že opekel, ki je v tem času „da je“ ali „da ni“ za gotovo terdil. Nobeno znamenje v tem času ni gotovo. — Še le ko se brejost polovici časa bliža, prihaja vamp večji, zlasti na straneh pod lakotnicama, in ostane tak tudi takrat, ko je živina lačna; na to je tedaj gledati. V 6., 7. mesecu in vedno ložje do 9. mesca se pa da tèle skozi vamp ošlatati ali viditi, ako se v trebuhu premika, in to je gotovo znamenje brejosti krave.

Hočes tedaj tèle ošlatati ali čutiti: jeli se premika, vstopi se na desno stran kravjiga vampa, in glej nekoliko časa: ali kakošno premetovanje zapaziš. Nar beržeje boš pa to vidil, ako kravo ogleduješ, ko se z merzlo vodo napaja, — merzla pijača tako rekoč prestraši telička, da se zgane, in to vidiš na trebuhu. — Druga skušnja je: da položiš dlan na desno stran trebuha pod lakotnico; je krava breja, boš čutil pod kožo glavo ali kakošen drug del telička. — Tretja skušnja je, da s pestjo rahlo v trebuh na tistem mestu suneš: čutil boš premikanje mladiga, ki si ga s pestjo odrinil. — Četerta skušnja se napravi z mlekam berž spod krave o prvi jutrajni molzi; kani namreč nekoliko kapljic tega mleka v kozarec hladne vode, in pazi kaj se z mlekam godi: se mleko berž po vodi raztopi, ima biti to znamenje, da krava ni breja; grejo pa kapljice bolj gosto na dno vode, je to znamenje brejosti. Nekteri hvalijo to skušnjo, da je gotova; minočemo tega naravnost terditi, vunder je tudi naravnost ne zaveržemo. Naj se tedaj poskusi, kadar gotovosti ni. Še ena skušnja je po notranjih delih; ta pa je le reč živinozdravnikova.

(Pomoček, kako suho meso itd. červov obvarovati) je bil v 11. listu Novic nasvetovan. Ni ga boljšiga, kakor je ta: Kersnika mesca, ko se po starih skušnjah, vse sorte merčes oživi, napravi pod poln kotel vode na ognjišu velik ogin, tako, da voda prav hudo vrè. Sedaj prinesi meso, slanino itd. k ognjišu; dva urna človeka morata pomagati; eden kosove mesa v vrelih kropu kake 3 ali 4 minute stanovitno derži, da vročina vès merčes v mesu pokonča, — če je pa kos mesa dolg, ga je pa treba okoli obrniti, in ravno tolikanj časa tudi na drugim koncu v vrelih kropu deržati. Drugi pomagač pa vzame od perviga vsak kosec mesa v roke tako, da ga more urno s suhim presejanim bukovim pepélam prav na debelo poštopati. Potem se obesi vsak kosci proti na pripravno palico. Kakor hitro je vse to storjeno, se morajo vse palice, na kterih že s pepé-

lam poštupano meso visi, v suh in zračin kraj prenesti, kjer naj cel teden ali še več visi, de se prav dobro osuši; po tem se vzame doli, in prenese v shrambo. Na to vižo ostane vsa mast v mesu, vès merčes mora poginiti, in tako meso se da veliko let ohraniti. (Iz Verhniške. F. S.)

Gutta Percha,

nova prekoristna stvar za mnogotere rokodelstva.

(Konec.)

Na te lastnosti se upira obdelovanje in raba gute perče. Letá je:

1. Za umetno napravljeno kurjavo (künstl. Brennstoff). Če se znanim mešanicam iz ogljeniga prahu, smole, premoga, žagovne itd. nekaj gute perče primeša, postavim: $3\frac{1}{2}$ dela gute perče k 4 delam ogljeniga praha, 2 delama žagovne, $\frac{1}{2}$ dela premoga, ktere reči se vkup stlačijo, in iz njih kakšina podoba, postavim, krogla, napravi, naredi guta perča ne samo, da se ta zmes bolj vkup derži, ampak tako palivo počasi gorí, ter veliko večjo vročino razvija.

2. Za kelje (als Kittmittel). Za to semora guta perča očistiti, raztopiti in umetno pripraviti. Tudi se ji še druge reči primešajo. Tako na priliko da predobro kelje (Kitt) sledeča mešava:

6 delov gute perče, 3 dele vlečica (Kautschuk), ali 8 delov gute perče, 1 del šumpora (žvepla), ali pa 6 delov gute perče, 2 dela vlečca in 1 del žvepla.

Kader se vlečic primeša, se mora mešanje pri taki vročini napraviti, kakoršno 42. stopnja Reaumurjeviga gorkomera kaže.

Kader je guta perča terda, se iz nje sledeče reči narediti dajo:

Reme (Rahmen) za zerkala in podobe, venci na zidovje iz druge zidarske lepoticja in članovi, palice, helce, gumbi, perstani, zapestnice, podvezi, trakovi itd.

Za nepremočljive in neprezračljive reči (für wasser- und luftdichte Stoffe) se da guta perča prav prav dobro izdelati, posebno združena z volnatimi ali svilnatimi nitmi.

Ako se guta perča s popirjem, žagovno, hrastovo skorjo, usnjatimi obrezki, z lasmi, šetinami ali s kosmino zmeša, se dajo iz nje ploše napraviti, ktere so za obloženje ali pokrivanje drugih reči porabljive.

Iz gute perče se da jako dober popir napraviti, kateri je nepremočljiv (wasserdicht), torej za denarni popir, banknote itd. silno vgoden. Taki popir se tudi ne more raztergati.

Dalje so začeli zavitke za bukve iz gute perče izdelovati; potem tudi klobuke, kape, odejo, pokrivala za mize in stole, plajše nepremočljive (posebno za popotnike, mornarje in vojake), škornice, čevlje, nogovice, podplate, obutala, in mnogo mnogo drugih taci potrebni reči. Vsi ti izdelki so lepi, močni, dolgo terpeči.

Še se ne vé, kakošne koli reči se iz gute perče bojo narediti ali osnovati dale; zdí se clò, da je versta taci predmetov nepregledljiva in neizmerna, zatorej se tudi guta perča imenuje vesoljna materia (Universalstoff).

Njena cena ni visoka (boljši kup je ko vlečic), torej se že zdaj pričakuje, da bode u ve-

soljnim rokodelstvu in u umetnosti sploh še velike prekucije uzročila.

Tukej smo od te koristne reči le u obče govorili; gotovo bo pa priložnost dana, od nje bolj natanjko in posamesno kaj povedati *). J. Š.

Pogled na Serbsko.

(Konec.)

Davek — poreza od Serbov imenovan — se plačuje od glav, ktereга odrajujejo gospodarji družin; znese za eno samostojno družino 50 piastrov (en piaster je po našem 31 krajc.) Kmeti (župani) pobirajo davek in ga odrajtajo kapitanom, ti ga dajo načelnikom in ti ministru denarstva. Razun tega plača obertnik sila malo davka in tergovci le nekaj malega uvožnine in izvožnine za blago. Knezov dohodek na leto je 4000 mošinj, kar znese po našem kakih 20.000 gold.

Kar zadene vojaštvo, morajo vsi mladenči in možje od 18. do 50. leta vojaki biti, ki se razdelé po starosti v razna kardela; prvo kardelo šteje 60.000 mož. Sostavijo se pa vojaška kardela po stanovanju vojakov in tako je po okrožjih 17 polkov (regimentov) sostavljenih, katerih poveljniki so krožni poglavarji, — kapitani pa so vodji in zapovedniki manjših oddelkov, — in panduri (ki so tudi policaji posamesnih krajev) so častniki in desetniki. Vojakov se zamore v sili naj več 150.000 skupej zbrati; uniforma nimajo; ako stopijo v službo, jih vlada preskerbí z orodjem in česar se k temu potrebuje; živež v tistih krajih vzamejo, kjer so.

Razun te armade obstoji še majhino stanovitno kardelo, sostavljeno iz vsih treh vojaških razredov, deloma namenjeno za knezovo stražo, deloma za podučevanje vojakov v vojaških vajah. To stražo naberajo kmeti in kapitani, ako ni prostovoljcev dovolj. Čas službe za to kardelo je na dve leti odločen; pozneje še le se tak vojak vversti med vojake drugih razredov. Pešci, katerih je 8 kompanij (6 jih je v Belgradu, 2 ste v Kragujevacu), nosijo lepe zelene suknje z rujavimi obšivi in rudečimi podšivi, črnkaste hlače, škornje, čelade z deželnim gerbom in imenom kneza okinčane; vojaki imajo prav dobro muziko. Konjikov je dva švadrona, katerih vsak ima 200 kónj; en švadron stoji v Belgradu, drugi v Kragujevacu; so podobni nekoliko našim ulanarjem, opravo imajo kakor kozaki, oboroženi so s sabljo, samokresom in sulico. Topništvo ima 8 dobrih šestlibernih topov, topničarji imajo plave suknje z belimi obšivi na plavih zavratnikih iz baržuna. Knez sam je poveljnik tega kardela in voli častnike, med tem ko starašinstvo njih število, plačo in opravilo odloči. Vojaška vaja je po ruskej in austrianskej vpejlana, in način službe razodeva, da Serb ni samo pogumen junak, ampak tudi dober vojak.

Opomniti moramo še kneza Serbskega.

Aleksander prvi Karađorđević je sin junškiga Černiga Jurja, ktereга spomin vsak Serb v sercu hrani, ki živi v brezštevilih pesmah Serbskega naroda, ker je bil prvi, ki je tlačbi in jarmu nevercov vničbo prisegel, pod svojo vihrajočo zastavo junake zbiral, Turke s kervavim mečem odganjal, svojemu narodu noč sužnosti v dan svobode spremenil in ne počival, dokler da ga lastni brati ne izdajo, spijočiga vamer-

*) Gutta percha in gumilastik se čedalje več rabita; že delajo čolnice iz gutte perche in mnogoverstne oblačila. Ko se je ni davnej nek Anglež po barki iz Londona v Ostende peljal in je hudo deževalo, je vzel majhno culico iz žepa, v kateri je imel škornje, hlače, suknjo, kapo in rokavice iz gutte perche narejene; vse to obleče in se vleže potem veselo na pokrov ladje. Ker skozi gutto percho dež ne more, je bil pod to obleko popolnoma suh.